

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOÅTTONDE ÅRGÅNGEN

1917

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1917

Visan om Konung Gustaf och Dalkarlarna.

Af

Gustaf Lindstén.

Den bekanta visan om Konung Gustaf och Dalkarlarna är känd i de olika uppteckningar från slutet af 1600-talet, som finnas publicerade i Hyllén-Cavallius och Stephens, Sveriges historiska och politiska visor, d. 1, sid. 165—173, hvarjämte äfven G. Eneström meddelat en uppteckning från år 1702, något kortare, i Nyare bidrag till kändedomen om de svenska landsmålen och svenskt folk-lif, II, 11, sid. 12. Någon handskrift, som med säkerhet kan föras tillbaka till tiden före 1671, har, såvidt det varit den sistnämnde meddelaren bekant, ej anträffats.

I Skara stiftsbibliotek finnes en uppteckning, som otvifvelaktigt står i det närmaste sammanhang med denna visa. Den finnes i ett litet, i blått pappband bundet häfte, defekt i början och slutet samt enligt ackvisitionskatalogen skänkt till biblioteket år 1855 af lektor Carlmark. Innehållet utgöres för öfrigt till största delen af latinska hymner, oftast med noter, någon gång öfversatta till svenska, vidare utdrag af en mässbok, några gamla religiösa dikter på svenska, en svärdsdans med noter samt anvisningar, "Actor accusat Reum", ett samtal mellan actor, reus, rex och milites (på tyska), samt till slut en del latinska dikter.

Den visa, som närmast gifvit anledning till dessa rader, torde af stilen att döma vara skriven i slutet af 1500-talet. Rubriken "Anno Salutis D. N. 79" torde näppeligen kunna beteckna något annat årtal än 1579. Innehållet är en skildring af den resning,

genom hvilken konung Hans år 1501 fördrefs af Sten Sture den äldre. Själfva början öfverensstämmer med rimkrönikans framställning:

Her Sten stwre opp i dalana drogh
mykit folck han ther wth togh
Och drogh sa sedhen för Stockholms by.

För öfrigt ger den uttryck åt samma antidanska stämning som andra kända politiska visor från ungefär samma tid.

De flesta stroferna äro gemensamma för bägge visorna. Så är förhållandet med 1—4, 10, 12—13, 14—15, 16—17, 21 i Hyllén-Cavallius och Stephens' edition, hvilka mer eller mindre fullständigt motsvara respektive 1—4, 6, 7—8, 14—15, 17, 18, 10 i den här meddelade. Utan motsvarighet i den förra äro den senares strofer 5, 9, 11—13, 16, 19, 20, af hvilka dock orden i den nionde delvis gå igen i den förras strof 23.

Sambandet mellan de båda visorna framgår således omedelbart vid en jämförelse. Den ena måste vara en bearbetning af den andra. Det kan väl dock knappast dragas i tvifvelsmål, att den här meddelade är den ursprungliga. Att så är förhållandet, torde man ha rätt att sluta af den ålderdomligare formen, omkvädet samt ämnet. Det är väl ej tänkbart, att en visa, som handlade om konung Gustaf och dalkarlarna skulle ha stufvats om till en dikt om Sten Sture och hans förhållande till dalkarlarna. Däremot låter det mycket väl tänka sig, att glädjen öfver de nationella krafternas seger öfver den främmande inkräktaren gifvit sig först luft i denna visa om konung Hans' bortdrifvande. När sedan en ännu större insats af dalkarlarna för fosterlandets befrielse från utländskt förtryck skulle i sång förhärligas, anknöt man till den visa öfver närbesläktadt ämne, som redan fanns, uteslöt, hvad som ej passade, men upptog för öfrigt allt som kunde användas. Det är helt naturligt, att en sådan omdiktad visa, som anknöt till den viktigare och mera storslagna händelsen, småningom alldeles undanträngde den andra, som endast tillfälligtvis bevarats i uppteckningen i Skara stiftsbibliotek.

Visan återges här så noggrant som möjligt.

Anno Salutis D: N: 79

1

Konegh Hans han sitter vppå Stockholms Slott,
 Han dricker miöd och win,
 Her Sten Han rider j Dalanom
 Och biudher vpå Bonner sin.
 ij Dalō ther k. T a. D.

2

Thett war her Sten ture
 Han talar till bönder sin,
 Ridan will iag till Stockhöl
 Och driffua Konungē aff;
 ij

3

Suarade alle Dalakare
 och alle dalebomē,
 thet [stodh] itt slag för rote Brod¹,
 wij haffue ej Glömmt thet enn.
 ij. D:

4

Thett war Her Sten ture,
 Han Suaradhe thet Bonner så,
 mig till Gudh ij himnetidh(?)
 thet will well bether gåå,
 ij D:

5

Thet war Her Sten ture²
 Han rider aff Dalō vth
 så monge man honō fuldhe,
 alt Både mdh skioldh och spiut.
 ij D:

¹ Slaget vid Rotebro 1497. Jfr Rimkrönikan, sid. 176:

Mykit folk bleff slaghit weth rotabroo
 thz wlthe thenna herrar mig wåre otroo.

² Doc. Ek har riktat min uppmärksamhet på att denna strof i något varierande form finnes i Jacobus Rondoletius' Judas redivivus, Act. V, sc. 1 (NOREN och MEYER, *Valda stycken af Svenska Författare 1526—1732*, sid. 61).

6

Thet war Her Sten ture
 Hā Rider öffuer sletan moo,
 honō fulde flere Dalekara
 än mōge mā kune(?) troo:
 ij D

7

Thet war Her Sten ture
 Hā Rider för Stolckhöl frā,
 ther Begynte Han vppå råssering
 alt mdh så mōga Dalebomē:
 ij D

8

Thet war Her Sten ture
 Hā begynte itt så stort itt Gny
 ther wacknade(!)¹ flere Dala pila
 enn hagel flyger wnder sky:
 ij

9

Thet war juncker simō
 alt md Sin Gulle hatt,
 Höre mine frōe lansknectar
 ij stand mig Her trofast,
 ij

10

Thet war och en Dalbo mā
 språng vppå enn Sten,
 Herre Gudh nåde oss fatige mē
 aldrig se wij Daler mer:
 ij: D:

11

Thet war iuncker simō
 Han Suarade the bonner så

¹ vankade(?)

tå höre mine frome lansknectar
ij Giffuer icke så troo:
ij

12

The knicter gå sikh spåssere
alt vte på synder malm,
te acta seger vinna,
the vune laster och skam:
ij

13

The knicter Gå sig ått gatorna frā
och suisser widh sin sida,
Herre Gudh nåde oss fatige lāsknectar
Vij skulle för borg kuida:
ij.

14

Bysan begynte smella
hun small och än full fast
Huar te lāsknecter ij Stadē war
blecknade Sām itt bast
ij

15

Bysan begynte smella
ij enn stadig gåång,
Tuå the bāre thē tredie
vppå glaffue stāg:
ij

16

Bysan begynte smella
ij enn Stadig tro,
att tred the bāre thē fierde
vt öffuer vinde bro:
ij

17

Wth kō Stolckhōls hustru
Suept ij Skarlakan skin

äre jdra seckia malne
 Hui före thē her in:
 ij

18

Thet är ick malne secka
 alt ty eder tyckes så,
 thet är te ypparste lansknectar
 på söder malm gick i går:
 ij D:

19

Her Sten hā sitter på Stolckholms slott
 Han dricker miöd ur krus
 Hans falster¹ Sitter på stegel och hiull
 alt Söder vnder hus:
 ij

20

Her Stē sitter på Stolc: slo:
 Han d: miöd och win,
 Hans falster sitter på Stegel och hiull
 Altt söder vnder by:
 ij Dalō t: k:

¹ Hans Falster var en dansk befälhafvare på Örebro slott, hvilken blef ihjälslagen i Arboga 1501. Dalin S. R. H. 2 D., sid. 842, 848. Rimkr. säger härom, sid. 180:

Ther före gik iöns falsther ey well
 i arboga bleff han slaghen i häll.